

Yahya AKENGİN'in “Birileri Var” Şiirine Mukayeseli Bir Yaklaşım”; “Terminal Köşesinde Uyur, Sabaha Dersi Var.”

Dr. Rıfat ARAZ
Araştırmacı- Şair -Yazar

Türk edebiyatında, yaşadığı devrin sosyal ve kültürel yapısını yakından bilen, gören, tanıyan, bunu san'at yapma endişesinden uzak bir üslup içerisinde eserlerine yansıtan, başarılı şairlerimiz vardır.

*“Ne devâirde hükûmet, ne ahâlîde bir iş!
Ne sanâyî, ne maârif, ne alış var, ne veriş.
...
Türlü adlarla çıkan nâmütenahî gazete,
Ayrılık tohumunu bol bol atıyor memlekete¹*

Mehmet AKİF' in Safahatı'nda, ikinci kitap olan Süleymaniye Kürsüsü'nden aldığımız bu iki beyitte; çalkantılar içerisinde bulunan bir dönemin siyasî, kültürel ve içtimâî tarihine ışık tutan, mevcut olumsuzlukların kaynağını gösteren belgeler mevcuttur. Akif, yaşadığı devirde kendisinden önce şiire alınmamış bir takım sosyal olayları, din dairesinin içine çekerek şiiri, hayatın bizzat kendisi haline getirmiştir. Esasen dindar bir şair olan AKİF, yaşadığı hayatın hemen her safhasında sadece Allah'ı ve bir ebedî yurt olan ahreti tefekkür etmekle kalmaz. O, samimiyetle inandığı ve hayatına bizzat uygulamağa gayret gösterdiği dinin, insanları nizama sokan;ilmi, fennî ve irfânı besleyen; cemiyet hayatını yükselten bir kuvvet olduğuna da inanır.²

Akif; görüş, duyuş ve düşüncelerinde insanı her türlü kötülüklerin kucağına iten kuvvetin, onun sonu gelmeyen ihtirasları olduğunu, bunun ise ancak samimi bir imânla önleneceğini ileri sürüyordu. Zirâ ihtirasları engelleyen, tanzim eden ve dengeleyen kuvvetlerin başında dinin geldiğini biliyor ve buna içtenlikle inanıyordu.

Yaşadığı hayat tarzı ve dünya görüşüyle Akif'ten ayrılan Tevfik Fikret, Sis şiirindeki:

*“Hep levs-i riyâ dalgalanır zerrelerinde,
Bir zerre-i safvet bulamazsın içerinde;
...
Milyonla barındırdığın ecsâd arasından
Kaç nâsiye vardır çıkacak pâk ü dırâhşan?
...
Ey mâ'reke-î tıyn u gubar eski sokaklar;
Ey her açılan rahnesi bir vak'a sayıklar*

¹) Mehmet Akif ERSOY, *Safahat*, İnkılâp ve Aka Basımevi, İstanbul, 1974, 9.Baskı, s.176-177.

²) Prof. Dr. Mehmet KAPLAN, *Şiir Tahilleri,Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar*, İst., 1996,4.Baskı, s.154.

*Virâneler, ey mekmen-i pür hâb-ı eşirrà;
Ey kapkara damlarla birer mâtem-i berpâ”³*

gibi beyitlerinde açıkça görülen, bedbin ve ümitsiz bir ruh haliyle İstanbul’a duyduğu nefretin sebeplerini sıralarken:“Onun her zerresinde ikiyüzlülüğün, pisliğin, mundarlığın dalgalandığını; onda, zerrece temizliğin bulunmadığını; barındırdığı milyonlarca vücut arasından temiz bir alının çıkamayacağını; çamurdan, tozdan geçilmeyen sokaklarının, şerir yatağı olan virâneliklerinin, her birisi birer matem-in sembolü olan kapkara damlarıyla eskimiş ve ölmüş evlerinin olduğunu” adeta gözlerimizin önünde resmederek, kendisine göre çökmüş ve kokuşmuş bir cemiyetin iç ve dış yapısını da ortaya koymuştur.

*“Doğrudan doğruya Kur’ân’dan alıp, ilhâmı,
Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’i”⁴*

diyen Akif; asrın idrâkine söyletilecek İslâm’ın, Kur’ân’dan alınacak ilhâm sayesinde mümkün olabileceğini; bu ilâhî kaynaktan beslenen ilmin, irfânın, ahlâk ve faziletin kaybolmuş “insanlığın” yeniden kurtuluşuna vesile olacağını; bu itibarla da bozulmuş bir cemiyet hayatının ancak din sayesinde düzeleceğini, hâttâ dünyanın bu sayede gelişip, yükselme katedeceğini bütün insanlığa haykırmaktadır. Fikret, “Haluk’un Amentüsü” adlı şiirinde:

*“Aklın, o büyük sâhirin i’câzı önünde,
Batıl geçecek yerlere hüsrânla, inandım”*

...

*Bir gün yapacak fen bu siyah toprağı altın.
Her şey olacak kudret-i irfânla inandım”⁵*

diyerek bozulmuş bir cemiyetin kurtuluşunu,” akıl” ve “fen” gibi iki kuvvetin varlığında görmektedir. Hâttâ O;

*“Şeytan da biziz, cin de, ne şeytan, ne melek var;
Dünya dönecek cennete insanla, inandım”*

şeklindeki görüş, inanış ve düşüncelerinde “melek, cin ve şeytan” gibi varlıklar hakkında inkârcı bir tavır takınarak, dünyanın yaşanılacak bir cennet haline gelmesinin sebebini “insana”, insanın bizzat kendi “gayretine” bağlamaktadır.

Günümüz Türk edebiyatında da geleneğe bağlı fakat, geleneğin tekrarı olmayan, Modern Türk şiirinin şekil ve muhteva hususiyetlerini gösteren sosyal konulu şiirler yazılmaktadır. Yahya AKENGİN’in “Birileri Var” adlı şiiri, bu vadede verilmiş güzel numûnelerden birisi olarak kabul edilebilir.

*“Akşamın kıyısında, şehirde bir yolcu,
Genç ve bezgin adımlarla yürüyor,
Bir ucu sılada kalbinin, ümitlerde öbür ucu,
Terminal köşesinde uyur, sabaha dersi var...”⁶*

³) Rauf MUTLUAY, *Tanzimat’tan Günümüze Kadar Türk Şiiri*, Milliyet Yayınları, Temmuz 1973, s.101.

⁴) Mehmet Akif ERSOY, “age”, s.418.

⁵) Prof Dr. Mehmet KAPLAN, *Şiir Tahlilleri, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar*, İstanbul, 1968, s.158.

⁶) Yahya AKENGİN, *Eylül Kuşatması*, Türdav Vakfı Yayınları İstanbul, 2001, s.16-17.

Şiirde zikredilen yer, adı belirlenmemiş büyük bir şehrin terminali, vakit ise akşamdır. Türk edebiyatında en çok Ahmet Haşim' in kullandığı bu zaman dilimi, edebiyatımızda genellikle acının, ızdırâbın, hasretin ve hüznün sembolü haline gelmiştir. Gurbet acısının, memleket hasretinin insanı derinden sarstığı böyle bir akşam vaktinde, genç ve bezgin adımlarla yürüyen işsiz, evsiz, barksız bir yolcunun bitkin hali, şairin dikkatini çekiyor. Gördüğü bu yolcunun şahsında, garipliğin ve yalnızlığın ağır yükünü, ümitlerine sararak omuzlamış her bir memleket insanıyla bütünleşen AKENGİN; ruh dünyasını derinden saran yurt gerçeklerini göstermeye, milletin içinde yaşadığı halde, bu milletin kimliğiyle uyuşmayan bir kısım insanların gerçek yüzlerini ortaya koymaya başlar. O, diğer bir ifadeyle, ilgililerin ilgisizliklerinin neticesini, şiir boyunca sebep sonuç ilişkisi içerisinde bütün teferruatıyla tavsif eder. Terminal köşelerinde sabahlayan işçi, işsiz, evsiz, ocaksız, garip gençlerin; öğrenim çağında olup da okula giden-gitmeyen sahipsiz yavrularımızın içler acısı “yalnızlıklarını”, “çaresizliklerini” onları bu hale getiren idrâk, iz’ân ve insaf sahibiyim diyen sorumluların vicdânlarına bırakır.

Bir izlenim şiiri olarak kaleme alınan “Birileri Var” adlı şiirin, bu ilk dörtlüğüne bakıp da, hüznün terennüm eden ses ve kelimelere gönül kulağımızı kabarttığımızda, gerek duyduğumuz sesler ve kelimeler, gerekse bu kelimelerin yüklendiği anlamlarla birlikte ruha inen musiki, Yahya Kemal’in Mehlika Sultan adlı Şiirindeki:

*“Bu emel gurbetinin yoktur ucu;
Dâimâ yollar uzar, kalp üzülür;
Ömrü oldukça yürür her yolcu,
Varmadan menzile bir yerde ölür.”⁷*

dörtlüğünde duyduğumuz duyguyu, bir yönüyle düşünceyi ve derûnî ahengi çağrıştırmaktadır. Hâtî Akengin’ in “Bir ucu silada kalbinin, ümitlerde öbür ucu” mısraı; Beyatlı’ nın “Bu emel gurbetinin yoktur ucu” mısraındaki ses ve kelimelerle kaynaşmış, bütünleşmiş gibidir. Farklı anlamlar çağrıştırsa da “sıla, gurbet”; “ümit, emel” gibi kelimelerin varlığı, “yolcu ve ucu” kelimelerinin müşterekliği ayrıca, “yolcu”, “ucu” kelimelerinin kafiye olarak seçilmesi ve diğer iki mısranın sonunda gördüğümüz “r” seslerinin de yine ortak kullanılması gibi âmiller, bizi böyle bir tespite götürmüştür. Bu tespit, yaklaşık otuz beş yılını şiire hasretmiş ve kendi üslûbunu bulmuş bir şairin, etkilendiği diğer bir şairi bize hatırlatmaktadır.

*“Köyler ergenekonda, varoşlar mahşer şimdi
Uğursuzu kışkırtır, vicdansızı vurgunda
Alçağı pusu kurmuş, ava çıkmış haini,
Hırsız kınayanın, soygunda öbür eli...”*

Mensubu olduğu toplumun aksayan yönlerini ifade etme, fert ve cemiyet hayatının ihtiyaçlarına, kabullerine ve tepkilerine tercüman olma gibi ulvî bir görevi üstlenen AKENGİN, köylerden büyük şehirlerimize doğru akıp giden göç olaylarını Ergenekon’ a; söz konusu şehirlerimizin kenar semtlerinde yaşanan bu sosyal yapıyı ise mahşere benzetiyor. Türk kültür tarihinde, önemli bir yere sahip olan Ergenekon destanında; çevresi sarp dağlarla çevrili verimli bir ovada gelişip, çoğalan ve bilahare bu yurda sığmayan Türklerin, demir dağları eriterek yeni yurtlar edinmeleri tafsilatlı olarak anlatılır.⁸ Mahşer ise muhtelif kaynaklarda; ölümden sonraki dirilişte toplanılacak yer; bir ananın evladını dahi göremeyecek

⁷) Yahya KEMAL, *Kendi Gök Kubbeimiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İSTANBUL, 1997. S.122.

⁸) Dr. Bahaeddin ÖGEL, *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, ANKARA, 1971, s.60-71.

kadar kendi derdine düştüğü, ölümden sonra toplanılacak kalabalık bir mekân şeklinde tavsif edilmektedir. Şair, adı geçen bu yer isimlerini dikkatle seçmiş, kelimeleri taşıdıkları yakın anlamlar altında şiirine aktarmasını başarmıştır.

Doğup büyüdüleri yerden; acılarını, hüznelerini ve sevinçlerini paylaştıkları mekândan, belki de bir daha hiç dönmemesine uzaklaşmanın, yahut uzaklaştırılmanın çaresizliği içerisinde, şehirlerin kenar semtlerine sığınan ancak; iş bulma, yuva kurma, geleceğe güvenle bakma umudunu yitirmiş insanların duygu ve düşüncelerinin terennüm edildiği bu dörtlükte anlatılan, bizim kendi insanımızdır. Burada, toplumun bir birine tezat teşkil eden iki farklı sosyal yapısı karşı karşıya getirilmiştir. Bunlardan birisi, ölmeden önce mahşer yerinde yaşamaya reva görülen, bu itibarla da yaşama umutlarını yitirmiş “çaresizler”, “kimsesizler” ve “yalnızlığa” terk edilmişler grubu; diğeri ise toplumun bu hale gelmesinin bir bakıma sebebi olarak gösterilen; “uğursuzlar, vicdânsızlar, alçaklar, hainler, hırsızlar, soyguncular” ve “riyâkârlar” guruhudur.

Şairi, günümüzde bu şekildeki tespite götüren bir kısım bilgiler, belgeler ve olaylar mevcuttur. İşte devlet malını vicdânları sızlamadan gasp edenlerin, kasasını bir çırpıda hortumlayanların, milletin şerefiyle, haysiyetiyle oynayanların durumu!.. İşte hayatın hemen her safhasında, batıya duyulan yersiz özentilerin yüklü ve acı bir faturası şeklinde belgelenen taklitçilerin halleri!.. İşte, ilgililerin ilgisizliği!.. Bodrum, İstanbul, İzmir ve benzeri şehirlerimizde düzenlenen bir kısım eğlencelerde, şampanyayla birbirlerini yıkayan ve çılgınlar gibi eğlenen gençliğin acınacak görüntüleri!.. İşte bazı düğün, nişan ve sünnet merasimlerinde yağmur gibi yağın dolarların, markaların ve alabildiğince yapılan israfın gazete manşetlerine, televizyon kanallarına yansıyan görüntüleri!.. Nihayet, cemiyet hayatını içten içe kemiren ve sinsice çökerten ahlâk düşkünlüğünün, günlük hayatımıza yansıyan acı tezahürleri!.. Evet, bütün bunların ve benzeri yaşantıların yanında, çöplüklerden ekmek toplayan bize ait “insan” manzaraları!.. Toplumumuz kendi elleriyle kendisini değiştirmektedir. Bu durumu Kur’ân’: “*Bir toplum kendini değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez.*”⁹ İlâhî hükmüyle akıl, iz’an ve irfân sahiplerinin vicdanlarına duyurmuştur.

AKENGİN, bizzat yaşadığı zaman dilimi içerisinde kabullenemediği bir kısım olayları, olduğu şekliyle görüp; yönetici-yönetilen, cahil-aydın, sömüren-sömürülen, haklı-haksız, mazlum-zalim mukayese ve münasebeti içerisinde bütün teferruatıyla ortaya koyar. Genellikle siyasî, iktisadî ve sosyo-ekonomik istikrarsızlıktan kaynaklanan şehir ve köy hayatındaki bu sosyal yapı; değişikliğe maruz kalan insan tiplerini yansıtmaya yönüyle de bir bakıma insanlık tarihimize ışık tutmaktadır. Prof. Dr. İsmail ÇETİŞLİ : “*Her edebî eser, önemli ölçüde içinde vücut bulduğu sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-politik şartların ürünüdür. Aynı durum elbette ki sanatkâr için de geçerlidir.*”¹⁰ diyerek konuya aynı zaviyeden yaklaşmaktadır. Şair şiirinde, her ne kadar insanın benliğine dayanan söz konusu olumsuzlukların kaynağına açıkça işaret etmiyorsa da, mısraların derinliğine nüfuz etmiş anlamlarda sebebin; eğitimsizliğe ve kaçınılması mümkün görülmeyen kültür değişmelerine dayandığı anlaşılmaktadır. Beşeri istek ve ihtiraslarını toplumun, hâтта memleket menfaatlerinin üzerinde gören bir kısım çevrelerin var oluşunun temelinde eğitimsizlik yatmaktadır.

Sosyal dengelerin kurulamadığı; hak, hukuk ve adâletin ihmal edildiği, dolayısıyla da millî, dinî ve ahlâkî değerlerin çözüldüğü toplumda; “insan” denilen en şerefli ve en yüce

⁹)Enfal Sûresi :8/53.

¹⁰) Doç.Dr. İsmail ÇETİŞLİ, *Metin Tahlillerine Giriş, Şiir*, Kardelen Kitapevi, ISPARTA, 1999,s.105.

varlıkla kaynaşamayan, “insanlık” denilen ulvî bir değerle bağdaşamayan, onu benimsemeyen “tipler”, “kimlikler”, “karakterler”, “değerler” belirmeye başlar. Millete yabancı fakat, cemiyet hayatında son derece etkili ve Kurân’da ifadesini: “*Andolsun, biz cin ve insanlardan birçoğunu(sanki) cehennem için yaratmışız. Zira onların kalpleri vardır ama onlarla gerçeği kavrayamazlar; gözleri vardır, lâkin onlarla göremezler; kulakları vardır, fakat onlarla işitemezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da sapıktırlar. Onlar gaflete düşenlerin tâ kendileridir.*”¹¹ şekliyle bulan, insanlıktan uzak “şahsiyetler”, hâttâ “insan tipleri” görülür.

*“Neleri gördün, nelere katlandın sen,
Çileli milletim, vefalı yurdum,
Silkinip çıktın, her tuzaktan, her nifaktan,
Altın nesiller ödeye ödeye yaşayıp durdun*

*Yeniden varolma savaşında mısın yoksa?
Dert kaynatan ocaklardan “reyting” toplanıyor,
Geceleri çöplüklerde ekmek araniyorsa,
Belli ki iş başındadır bütün fırsatçılar...”*

AKENGİN’in yukarıdaki iki dörtlükte hitap ettiği, “çileli milleti” ile “vefalı yurdu” dur. “Sen” diyerek teşhis san’atıyla şahıslandırdığı bu iki varlıkla sürekli konuşan şair, onlarla aynı dertleri, aynı acı ve ızdırapları paylaşır. “*Neleri gördün, nelere katlandın sen / Çileli milletim, vefalı yurdum,*” hitâbıyla, Türk milletinin dünya coğrafyası üzerinde kurduğu devletleri, milletin yeryüzündeki yayılışını, göçlerini, savaşlarını, destanlarını gözler önüne serer. Şair; çileli milletin, vefalı yurdun, her türlü tuzaktan ve nifaktan kurtuluşunu, onların uzak ve yakın tarih içindeki varoluşlarını, bu yolda ödenen “altın nesillerin” mevcudiyetine bağlamaktadır. Bu ülkeyi, sadece sınırları belirlenmiş coğrafi bir toprak parçası şeklinde telakki edenler; vatan sevgisinden, tarih şuurundan bîhaber, güçlü bir millet ve devlet idealinden mahrum, asrın bilim ve teknolojisine yabancı, önünde açılan ufku görmekte acze düşen zavallılardır.

Zaman ve mekân içinde, millî ve manevî köklerinin üzerinde yükselen ve yayılma istidâdı gösteren Müslüman Türk milleti; tarihin hemen her döneminde, millî dinamiklerinden, rûh ve mânâ köklerinden koparılmak istenmiştir. Günümüzde kültür değişimleri, yahut batılılaşma adına tarihimiz, dilimiz, dinimiz, ahlâk ve faziletimiz üzerinde oluşturulan senaryolar ve açıkça oynanan oyunlar, ihmâlimizin, ilgisizliğimizin ve gafletimizin acı bir sonucu değil midir?.. Bu zengin tarihî ve ahlâkî mirasımıza karşı gösterilen ilgisizliğin karşısında Akengin, “karamsar” ve “ümitsiz” de değildir. O, nice acılara katlanmış, nice zorluklara göğüs germiş bu fedâkâr milletin, bu vefalı yurdun, hangi şartlar altında olursa olsun, AKİF’in inandığı ve idealinde yaşattığı “Asımın nesli” gibi “altın nesiller”i yetiştirmeye devam edeceğine inanmaktadır. Şairin “O Mısralar” adlı şiirinden aldığımız:

*“Dönmemiş Âsım’ın nesli seferden
Konuşturup şafaklarla rüzgârların dilini
Ferman getirir Çanakkale’deki neferden”¹²*

¹¹)A’râf Sûresi:179.

¹²)Yahya AKENGİN, “*O Mısralar*”, *Millî Kültür*, Mehmet Akif ERSOY Özel Sayısı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aralık 1986, Sayı:55, s.33.

bölümünde, AKİF'in üzerinde ısrarla durduğu ve ümit bağladığı “Âsımın nesli” ni Akengin, ümitle beklemektedir.

*“Âsımın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek;
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek;”¹³*

Diyen AKİF, Âsım'da; imân, irfan, ilim, şecaat gibi vasıflarla donanmış, batının bilim ve tekniğine sahip, kazandığı temel değerlerini nâmûs bilen, “ideal insan” tipini görmektedir. Tevfik Fikret ise özlediği ideal insanı, oğlu Halûk'un şahsında görür.

*"Bu memlekette de bir gün sabah olursa, Halûk,
...
Ümidimiz bu: Ölürsük de biz, yaşar mutlak.
Vatan sizinle, şu zindan karanlığından uzak!*

Fikret, özellikle İkinci Meşrûtiyetten sonra kaleme aldığı ve cemiyet hayatını mevzu edindiği sosyal amaçlı şiirlerinde bu görüş ve düşüncesini açıkça ortaya koyar. Bedbin, karamsar ve geleceğe karşı umutlarını yitirmiş bir rûh halinin sergilendiği bu şiirlerde, vatanın zindan karanlığında kalan görüntüsünden kurtuluşu, ülkenin aydınlık geleceğe kavuşması, Halûk'a ve o neslin içinden çıkacağına ümit edilen bir kahramana bağlanmıştır.¹⁴

Fikret, yaşadığı dönemde ülkenin geri kalmışlığının sebeplerini, ilme ve fenne gereken değerlerin verilmemesinde görür. Bu düşüncelerle oğlu Halûk'u İskoç ellerine gönderir. Esasen Fikret'in en büyük mûarızlarından olan Akif'te, manevî oğlu Asım'ı aynı maksatla ancak, ahlâkî değerlerden taviz vermemek kaydıyla Almanya'ya gönderir.¹⁵

*“Yarının ilmi nedir, halbuki? Gayet müdhiş;
Maddenin kudret-i zerrîyesi “uğraştığı iş”¹⁶*

diyen AKİF; Avrupa ülkelerinin boş durmadıklarını, bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek ilmi, insanlığın emrine sunmakla yetinmeyip, yarının ilmi olan “atom enerjisiyle” uğraştıklarını, bu işin ise son derece önemli olduğu hususunu Asım'a bildirir. Günümüzde batı bu ilmi de çok gerilerde bırakmış, insanın gen haritasını çıkarmaya muvaffak olmuştur.

Akengin de şiirinde açıkça zikretmese bile, kelimelere yüklediği anlamların derinliğinde tıpkı Akif gibi bu çileli milletin yükselmesini ve gelişmesini, genç kuşakların çok iyi bir eğitim sisteminden geçirilmesine bağlamaktadır. Yaşamak için altın nesillerin heba edilmemesini, zor yetişen bu nesillerin, memleketin yükselişi ve gelişmesi yolundaki hizmetlerde istihdamını arzulayan şair, cemiyet hayatının eğitimsizliğinden yakınmaktadır. O, ülkenin insana ümit vadeden aydınlık geleceğini: “*Silkinip çıktın, her tuzaktan, her nifaktan, / Altın nesiller ödeye ödeye yaşayıp durdun*” diyerek güçlü, azimli ve inanan bir “altın nesil” den beklemektedir. Akengin bu duyuş ve düşünüşüyle, günümüzün mütefekkir şairi F. Gülen'e de yaklaşmaktadır. Nitekim Gülen'de “Işık Ordusu” şiirinde:

¹³) Mehmet Akif ERSOY, *age*, s.426.

¹⁴) Yrd.Doc.Dr. Rıza BAĞCI, “*Tevfik Fikret'in Sabah Olursa Şiiri Üzerine Bir Tahlil Denemesi*”,*Yağmur Kültür Sanat Edebiyat Dergisi*, Ocak Şubat Mart, 2001, s.48.

¹⁵) Prof.Dr. Mehmet KAPLAN, *Şiir Tahlilleri, Tanzimat'tan Cumhuriyete Kadar*, Bilmen Basımevi, İstanbul, 1969, s.162.

¹⁶) Mehmet Akif ERSOY, *age*, s.443.

*“Işık ordusu, aydın nâsiyelerinde nûr,
Sînelerinde derin ve sımsıcak mutluluk.
Götürürler her tarafa kucak kucak huzûr;
Gözlerinin içinde buğulanır sonsuzluk...”¹⁷*

“gözlerinde inanmışlığın sonsuzluğu buğulanan, aydın alınlarında nûr, sinelerinde ise derin ve sımsıcak mutluluk taşıyan “ışık ordusu”, her tarafa kucak kucak huzur götürür” diyen şair; memleketin, hattâ huzuru olmayan ve gelişmeğe muhtaç olan hemen her ülkenin yükselişini ve sosyal refahını, “ışık ordusu” diye nitelendirdiği, ihlâsla inanmış, Hakk’a, hakikate gönül vermiş idealist bir gençliğin mevcudiyetinde görür. Gülen “Genç Adam” şiirinde ;

*“Genç adam! Düşün bir yığın dertti ki asırlık...
Sarmış cemiyeti onulmaz pek çok hastalık.
...
Şehirler çirkef oldu, sokaklar zift kanalı;
Gençler serâzât, her şey hürriyet payandalı...
...
Haya yırtılıp gitmiş, iffet ayak altında,
Yalan som altın, aldatma sultanlık tahtında...
...
Genç Adam; bu bâdirenin bahadırı sensin!
Yıllardır, hayâllerde, düşlerde beklenensin...
...
Sensin asırlardan beri beklenen kahraman,
Gel ki, artık dizlerimizde kalmadı derman!...¹⁸*

Cemiyet hayatımızdaki ahlâkî çöküşü bütün teferruatıyla yansıtan bu ibret dolu, mânâ yüklü ifadelerde, adına işaret edilen ve beklenen “Genç adam”; Akif’ in “Asımı’ndan”, Akengin’ in “altın nesli’nden” farklı bir şahsiyet değildir. Gülen, “Kalk Yiğidim”, “Şanlı Süvari”, “Işığa Gönül Verenler”, “Dava Adamı”, “İdeal Ruhlar”, “Hak Erleri”¹⁹ gibi şiirlerinde de yine, memleketi içine düştüğü manevî boşluktan onu çekip çıkaracak yegane gücün, bu “ideal insan” tiplerinin olacağına kuvvetle inanmaktadır.

*“ Yeniden varolma savaşında mısın yoksa?
Dert kaynatan ocaklardan “reyting” toplanıyor,
Geceleri çöplüklerde ekmek aranıyorsa,
Belli ki iş başındadır bütün fırsatçılar...”*

İnsanoğlunun ruhunda, kuvvetli titreşimlerin, derin heyecanların meydana gelmesine sebebiyet veren “yeniden varolmak” duyusu ve düşüncüsü, onun mânâ yapısıyla yakından alakalıdır. Millî ve mânevî çözümlerin yaşandığı cemiyet hayatında, tahammül edilemez adaletsizliklere, haksızlıklara, sevgisizliğe karşı direnen insanın, iç dünyasını, psikolojik yapısını harekete geçiren bu hâl, kişinin “insanlık değerleri” uğrunda bir bakıma canını dişine takması, üstün bir mücadele verme azmi ve inancıdır.

¹⁷) F.GÜLEN, *Kırık Mızrap*, Feza Gazetecilik A.Ş. İSTANBUL, s.3.

¹⁸) F.GÜLEN, “age”, s.7.8.

¹⁹) F.GÜLEN, “age”, s.10-42.

Geçmişten günümüze intikâl eden millî, dinî, ahlâkî ve insanî değerleri birer birer kaybolmuş; gelişme, ilerleme ve medenîleşme adına, kültür değişmelerine maruz bırakılmış, bu itibarla da öz kimliğini yitirmiş bir toplumun, kendi kimliğini arayışının acı iniltilerini, vicdânları titreten feryâtlarını duyduğumuz bu mısralarda; insanlık ve cemiyet adına karanlık bir tablo sergilenmiştir. Bu karanlık tabloda, toplumun eğitim yapısına, gelir dağılımına ve sosyal refahına olumsuz yönde etki eden sistemler, bütün yönleriyle eleştiriye tâbi tutulmuştur. Bir yanda onurunu, gecenin karanlığına gizleyen, edep, erdem ve haya sahibi aç, çıplak ve çaresiz insanlar. Diğer yanda, cemiyetin bu şekildeki ekonomik ve ahlâkî çöküşünün sebebi olarak gösterilen ve asıl utanması, arlanması gereken fırsatçılar...

Türk devlet adamlarının bir bakıma millete hesap vermesi, halkla hesaplaşmasının taşlara kazılmış tarihî birer belgesi niteliği de taşıyan Göktürk Kitabeleri; bu yönüyle milletin yöneticilerine ve devletine, yöneticilerin de milletine olan sorumluluklarını karşılıklı olarak ortaya koyan ibret vesikalarıdır. “ *Türk Milleti, tokluğun kıymetini bilmezsin. Açlık, tokluk düşünmezsin. Bir doysan açlığı düşünmezsin ...*”; “ *Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için, Kağan oturdum. Kağan oturup, aç, fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım.*”²⁰ gibi ifadelerde, bahse konu olan karşılıklı sorumlulukların güzel bir örneğini görmekteyiz. Milletin varlığının devamında, sosyal refahın, huzurun ve güvenin temininde, hak, hukuk ve adâletin temelinde yatan bu sorumluluk duygusu; Türklerin İslâm dairesine girmesiyle en yüksek noktasına ulaşmıştır. Zekât, sadâka, fitre gibi malın istikrarını koruyan ve adil paylaşımını sağlayan dinî emirler; ahilik gibi dinî, meslekî kuruluşlar; vakıflar ve benzeri hayır ve yardımlaşma kurumları, toplumun sosyo-ekonomik yapısını dengelerken, haksız kazancın da önünü kesmiştir. “*Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir.*” inanişinin, yahut da: “ *Muhakkak ki Allah, adâleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeği emreder; çirkin işleri, fenâlık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.*”²¹ ilâhî emrinin bizzat hayata geçirildiği toplumlarda, hiç bir zaman yeniden varolma savaşı verilmemiş; dert kaynatan ocaklardan reyting toplanmamış; geceleri çöplüklerde ekmek aranmamış ve fırsatçılar da iş başında olmamıştır.

Ancak üzerinde çalıştığımız bu iki dörtlükte, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi hitâp, şahıslandırılan “çileli millet” ile “vefâlı yurt” a birlikte, aynı yerde ve aynı anda yapılmıştır. Hal böyleyken, “sen” ikinci tekil şahıs zamiri kullanılmış, buna dayalı olarak da fiiller haliyle; “gördün, katlandın, silkindin, çıktın, yaşadın, durdun” tarzında ifadelendirilmiştir. Nesir diline nispetle daha bir üst dil olan şiir dilinde, bu çeşit söyleyiş özelliklerine diğer şairlerimizde de rastlanmaktadır. Buna rağmen, söz konusu hitâp şeklinde şairimizin, görünüşte iki ayrı varlık olan “millet” ile “yurt”u kaynaştırmak suretiyle bir varlık halinde düşünmüş olacağı da muhtemeldir.

“ *Dem vurmasın boş yere, sevgiden adâletten,
Bölmüyorsa uykularını çoğalan sefiller,
Sussun, insanlık deyip insanlığı kirleten,
Hak diyerek halkı ağlatan gafiller...*”

“ *Özgürlük örtüsüyle ar perdelerini yırtar yırtar
Yoksulun onurunu pazara sürenler,
Her gün yeni bir cambazlık sata sata,
Ümidin, sevincin, inancın defterini dürenler...*”

²⁰) Prof Dr. Muharrem ERGİN, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İSTANBUL, 1973, s.18,19.

²¹) **Nahl Sûresi:90.**

Cemiyet hayatını düzenleyen, insan hayatını nizama sokan temel değerlerin başında hak, hukuk, adâlet ve özgürlük gibi menşei dine dayanan ilahî prensipler gelmektedir. Şair, fert ve toplum hayatını düzenleyen bu değerlerin kaynağını, milletin başlangıçtan buyana ortaya koyduğu kültür tarihinde, dinî ve ahlâkî yapısında görmektedir. Bu temel prensiplerin mevcut olduğu ve uygulandığı toplumlarda insan; ümidiyle, sevinciyle, inancıyla, onuruyla yaşar. Esasen çağdaş insanın özlediği hayat tarzı da budur. Okuduğumuz bu iki dörtlükte; toplumda huzurlu yaşama imkânı sağlayan, zorluklara karşı mücadele azmi kazandıran “ümit”, “sevinç”, “inanç” gibi dinî ahlâkî disiplinlerin, “birileri” tarafından kaldırılması; bunların yerine “ümitsizlik”, “karamsarlık”, “inançsızlık” gibi tehlikeli ruh hastalıklarının bulaştırılmasını doğuran olumsuz duygu ve düşüncelerin varlığına dikkat çekilmektedir.

Duygu, düşünce ve inançlarını; haktan, hakîkatten, adaletten yana yönlendirenlere hayat hakkı tanımayan; kendi menfaatleri uğruna halkı ağlatan, yoksulun onurunu pazara süren, ar perdeleri yırtılmış, haysiyetsiz, yalancı ve düzenbazların; insanlık diyerek insanlığı ağlatan riyâkârların varlığından rahatsız olan şair, bir bakıma milletin dertlerine, acılarına, duyulmak istenmeyen sesine tercüman olur. Her gün yeni bir cambazlık yaparak ümidin, sevincin, inancın defterini düren; merhamet ve muhabbet duyguları körelmiş, geçmişiyile bağlarını koparmış, özünü inkâr eden, iradesiz ve idealsiz bir hayatta, yalnız maddî menfaatlerinin peşinde koşanlara karşı sesini yükselten AKENGİN, “insanlık deyip insanlığı kirleten bu gafillerin” artık susmasını istiyor.

Şiirin bütün dörtlükleri, eskilerin sehl-i mümteni dedikleri son derecede açık, sade ve anlaşılır bir tarzda yazılmıştır. Şair, özellikle bu iki dörtlükte yeri geldikçe halk deyimlerinden de yararlanmış. Nitekim; “dem vurmak”, “uykularını bölmek”, “ar perdesini yırtmak”, “onurunu pazara sürmek”, “cambazlık satmak”, “inancın defterini dürmek “ gibi halk söyleyişleri kullanılmak suretiyle, şiirin muhtevasına derinlik kazandırılmıştır. Bu durum, Akengin’ in dile olan hakimiyetinin güzel bir örneğini de ortaya koymaktadır. Hal böyleyken, dilimizin yabancı dillerin istilâsına maruz kaldığı günümüzde, toplum tarafından henüz tam mânâsıyla kabul görmemiş “reyting” gibi İngilizce; Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde kullanılmış olmakla beraber, eski canlılığını kaybetmiş “varoş”²² gibi Macarca kelimelerin şiirde kullanılmış olduğunu görüyoruz. Canlı bir varlık olan dil tarafından henüz kabul görmeyen bu kelimelerin, esasen dil konusundaki hassasiyetini yakından bildiğim şair tarafından kullanılmasına bir anlam veremediğimi de burada belirtmek istiyorum.

*Sardıkça sarıyorlar sebepler yumağını,
Sebep kendileri durmadan yakınrlar,
Kör gönüllerince milletin solunu sağını,
Parselleyip pazarlayan birileri var...*

“Cemiyet hayatında meydana gelen bir kısım adaletsizliğin, huzursuzluğun, hâttâ kötü gidişatın ve geri kalmışlığın temelinde bizzat kendileri oldukları halde, aslı ve alâkası olmayan bir çok sebepleri ileri sürüp, görünüşte kendilerini temize çıkaran “birileri” vardır ki bunlar, kör gönüllerince milletin solunu sağını parselleyip, pazarlayanlardır.” Bu son dörtlükte; millî birlik ve bütünlüğümüzü bozmak isteyen, bu emellerinden ötürü de milleti “sağ” “sol” şeklinde kamplara ayıran; yahut toplumun dinî yaşantısında esasa taalluk etmeyen bir kısım fikhî görüşlerinden kaynaklanan kültür dokusunu istismar ederek, onu muhtelif dinî ve etnik gruplara bölen “birileri” şiddetle kınanıyor. Bir fikrin çilesini çekmek, bir inancın inceliklerine vakıf olup onu, hayatın bizzat kendisi haline getirmek ve ona sahip

²²) *Örneklerle Türkçe Sözlük*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, ANKARA, 1996 C.4, s. 3051; Evliya Çelebi, *Seyahâtname*, C.2, s.3.

çıkmaq, sanıldığı kadar kolay bir iş değildir. Zirâ, tarihten gelen sağlam bilgi, inanç ve kültür kaynaklarına karşı gösterilen ilgisizliğin tabîî bir neticesi olarak ortaya çıkan insan psikolojisinde, madde ön plâdadır. Bunu besleyip büyüten arka plânda ise sonu gelmeyen “ihtiraslar” vardır.

Çileli milletimizin maddî ve manevî yapısı üzerinde yapılan ve uygulanan sömürü plânlarına, bir de memleketin “yıkım” ve “ihânet” plânlarının eklendiğini gören şair, dayanamayarak bu son dörtlükte sesini biraz daha yükseltiyor. Ülkenin içine düşürüldüğü bu zor şartlara sebep olanların, hiç bir şey olmamışçasına işlerine devam etmelerine karşı, bütün varlığıyla “isyan” ediyor. Yüreğinin sesiyle gerçek vatan evlatlarını uyanık olmağa, onları memleketin millî, dinî ve ahlâkî değerlerine sahip çıkmağa davet ediyor. Okuyucu üzerinde henüz tamamlanmamış, devam edecekmış hissini uyandıran şiirin, bu şekilde aniden bitirilişinin sebebi, şairin iç dünyasından dışa akseden bu “isyan” ve “davet”in tabîî bir neticesidir.

Şiirin, başından sonuna kadar şekil ve muhtevasına hakim olan anahtar kelime “birileri” dir. Şiirdeki bütün duygu ve düşünceler, farklı adlar altında ifade edilen bu anahtar kelimenin çevresinde halkalanmış, bu kelimeye tepki olarak doğmuştur. Şiirin konu bütünlüğü bu kelimeyle sağlanmıştır. Şiirde, şehir hayatında yaşayan, iki ayrı toplumun, “birilerinden” kaynaklanan sosyal yapı ve yaşantısındaki bariz farklılığının çarpıcı örneğini buluyoruz. Şiirin insan psikolojisi üzerinde bıraktığı tesir, toplumdaki ahlâkî çöküşün neticesinde, Müslüman Türk’ün yapısıyla bağdaşmayan “birileri” gibi bazı “karakterlerin” hâttâ “insan tiplerinin” ortaya çıkmasıdır. Geri kalmışlığın, sefaletin, yalnızlığın, işsizliğin ve ilgisizliğin bir nevi odağı haline gelen büyük şehirlerimizin kenar semtlerindeki hayat tarzı; Akengin’ in üzerinde bir Ergenekon hâttâ bir Mahşer tesiri bırakmıştır. Okuyucuya da aksettirilen bu tesirin sebebi, yine başarılı bir üslupla “birilerine” bağlanmıştır.

Toplumdaki ahlâkî çözülmenin acısını yüreğinde duyan şair, “yeniden varolma” savaşı veren memleketin gelişmesini ve yükselmesini, milletin huzur ve refaha kavuşmasını;

*“İlim ilim bilmekdür İlim kendin bilmekdür
Sen kendüni bilmezsin Bu nice okımakdur”²³*

diyen Yûnus’un, “kendini bilen” idealist insanları gibi, “altın nesillerin” varlığında görür ve bu neslin geleceğine de inanır.

BİRİLERİ VAR

Akşamın kıyısında, şehirde bir yolcu,
Genç ve bezgin adımlarla yürüyor,
Bir ucu sılada kalbinin, ümitlerde öbür ucu,
Terminal köşesinde uyur, sabaha dersi var..

²³) Faruk K. TİMURTAŞ, *Yûnus Emre Divanı*, Tercüman 1001 Temel Eser (1), s.33.

Köyler ergenekondu, varoşlar mahşer şimdi
Uğursuzu kışkırtır, vicdansızı vurgunda
Alçağı pusu kurmuş, ava çıkmış haini,
Hırsızı kınayanın, soygunda öbür eli...

Neleri gördün, nelere katlandın sen,
Çileli milletim, vefalı yurdum,
Silkinip çıktın, her tuzaktan, her nifaktan,
Altın nesiller ödeye ödeye yaşayıp durdun

Yeniden varolma savaşında mısın yoksa?
Dert kaynatan ocaklardan “reyting” toplanıyor,
Geceleri çöplüklerde ekmek aranıyorsa,
Belli ki iş başındadır bütün fırsatçılar...

Dem vurmasın boş yere, sevgiden adâletten,
Bölmüyorsa uykularını çoğalan sefiller,
Sussun, insanlık deyip insanlığı kirleten,
Hak diyerek halkı ağlatan gafiller...

Özgürlük örtüsüyle ar perdelerini yırtı yırtı
Yoksulun onurunu pazara sürenler,
Her gün yeni bir cambazlık sata sata,
Ümidin, sevincin, inancın defterini dürenler...

Sardıkça sarıyorlar sebepler yumağını,
Sebep kendileri durmadan yakınırlar,
Kör gönüllerince milletin solunu sağını,
Parselleyip pazarlayan birileri var...

YAHYA AKENGİN